

Türk Anayasa Hukukunda Savaş İlanı ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme
Declaration of War and Allowing the Use of Armed Force in Turkish Constitutional
Law

Recep Mete AYTEKİN*

Başvuru Tarihi: 26.05.2023

Kabul Tarihi: 11.06.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Türk Anayasa hukukunda savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilmesi yetkisi, milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisindedir. Savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilebilmesi için milletlerarası hukukun bunu meşru saydığı bir hâl mevcut olmalıdır. Milletlerarası hukukun böyle bir müdahaleyi meşru saydığı hâllerin neler olduğu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin kararlarıyla zaman içinde istikrar kazanmıştır. Yine milletlerarası hukukun meşru sayması ön koşuluna bağlı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına Cumhurbaşkanı da karar verebilecektir. Cumhurbaşkanı’nın bu istisnai yetkisi meşru müdafaa hakkı kapsamında alınacak tedbirleri almaktan ibaret olup, savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ya da yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilmesi yetkilerini kapsamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş Hâli İlanı, Kuvvet Kullanma, Silahlı Saldırı, Meşru Müdafaa Hakkı.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, meteaytekin26@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7805-8235.

Abstract

In the Turkish Constitutional law, the authority to declare a state of war, to send the Turkish Armed Forces to a foreign country and to decide on the presence of foreign armed forces in Turkey is under the jurisdiction of the Turkish Grand National Assembly, in cases deemed legitimate by international law. In order to declare a state of war, send the Turkish Armed Forces to a foreign country and decide to have foreign armed forces in Turkey, there must be a situation that international law considers legitimate. The situations in which international law considers such an intervention legitimate has stabilized over time with the decisions of the United Nations Security Council. Again, depending on the precondition that international law considers it legitimate, the President may also decide to use the Turkish Armed Forces in case of a sudden armed attack while the Turkish Grand National Assembly is in recess or in recess. This exceptional authority of the President consists of taking the measures to be taken within the scope of the right of self-defense, and does not include the powers of declaring a state of war, sending the Turkish Armed Forces to a foreign country or deciding on the presence of foreign armed forces in Turkey.

Keywords: Declaration of War, Use of Force, Armed Attack, Right to Self-Defense.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti tarafından diğer devletlere savaş ilanı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme konusu 1982 Anayasasının 92.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindedir (TBMM)(Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

92.maddenin ilk fıkrası, savaş hali ilanı ve silah kuvvet kullanılması ile ilgili genel kuralı, ikinci fıkrası ise bu konudaki istisnayı düzenlemektedir. Çalışmamızın ilk bölümünde genel kural olan savaş hâli ilanına ve silahlı kuvvet kullanılmasına TBMM tarafından karar verilmesi hâlinin

şartları incelenmiştir. Daha sonra istisna hâli olan silahlı kuvvet kullanılmasına Cumhurbaşkanının karar vermesi durumu incelenmiştir. Akabinde çalışmamız sonuçlandırılmıştır.

Gerek TBMM tarafından savaş hâli ilan edilmesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilebilmesi için gerekse de Cumhurbaşkanı tarafından, TBMM tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması sonucunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verilebilmesi için ön şart böyle bir müdahalenin milletlerarası hukuk tarafından meşru kabul ediliyor olmasıdır. Çalışmamızda milletlerarası hukukun böyle bir müdahaleyi meşru saydığı hâller ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Milletlerarası hukukun kuvvet kullanılmasını meşru saydığı hâller zaman içinde Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyinin kararlarıyla oluşturulmuştur. Milletlerarası hukukun kuvvet kullanılmasını meşru saydığı hâllerin başında meşru müdafaa hâli gelmektedir. BM şartının 51.maddesine göre saldırıya uğrayan devlet, BM Güvenlik Konseyi gerekli tedbirleri alıncaya kadar, BM Güvenlik konseyine derhal bildirimde bulunmak koşulu ile gerekli tedbirleri alabilecektir. Anayasamızın 92.maddesinin ikinci fıkrasında ani bir silahlı saldırı durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına Cumhurbaşkanı tarafından karar verilebilmesi hâli, işte bu meşru müdafaa hakkı kapsamında alınacak tedbirlerden ibarettir.

Milletlerarası hukukun, kuvvet kullanmayı meşru saydığı diğer durumlar; o ülkenin meşru yönetiminin bunu talep etmesi yani davetle müdahale, misilleme, terörizmi destekleyen ülkelere karşı kuvvet kullanılması ve BM Güvenlik Konseyinin BM Şartının 7.Bölümü kapsamında milletlerarası barış ve güvenliğin korunması amacıyla aldığı bağlayıcı kararlar sonucunda gerçekleştirilecek müdahalelerdir. Çalışmamızda milletlerarası hukukun kuvvet kullanmayı meşru saydığı hâller ve şartları ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Savaş Hâli İlanına ve Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Vermenin Şartları

Olumlu Şart: Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Bir Hâl Mevcut Olmalı

Anayasanın 92.maddesine göre gerek savaş hâli ilanına gerek Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine gerekse de yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilebilmesi için milletlerarası hukukun meşru saydığı bir hâlin bulunması gerekmektedir. Türkiye'nin de taraf olduğu ve esasen jus cogens sayılan (Balık, 2015, s.51) BM şartının

2.maddesinin 4.fikrasına göre silahlı kuvvet kullanmak ve hatta kuvvet kullanma tehdidine başvurmak yasaklanmıştır (Aksar, 2017, s.112; Çakır, 2020, s.349). Yine kural olarak her devletin askeri kendi ülkesinde bulunur. Bununla birlikte milletlerarası hukuk gerek kuvvet kullanma yasağına gerekse de her devletin askerlerinin kendi ülkesinde bulunacağı kuralına istisnalar getirmiştir.

BM'den önceki dünyada devletler menfaatleri gerektirdiğinde silahlı kuvvet kullanıyorlardı ve bunu yaparken milletlerarası hukukun bunu meşru saymasını önemsemiyorlardı. Zira Briand-Kellog paktı imzalanan kadar savaş hakkı egemenlik hakkının içinde, varlığını koruma veya zorunluluk hâli ve bir hak olarak değerlendiriliyordu (Karadağ, 2016, s.172; Kolasi, 2017, s.3). O dünyada silahlı kuvvet kullanma egemenlik hakkının bir parçası olarak görülüyor (İpek & Baba, 2015, s.69) ve meşruiyetini bizzat kendinden alıyordu (Keskin, 1998, s.26). Geleneksel hukukta devletleri kuvvet kullanmaktan alıkoyan şey kendi aralarında yaptıkları ateşkes antlaşmalarından ibaretti (Shaw, 2014, s.820). Fakat bu durum BM şartının yürürlüğe girmesiyle birlikte tarihe karıştı. Elbette BM şartının yürürlüğe girmesiyle birlikte dünyadaki bütün silahlı çatışmalar tamamen bitmedi fakat en azından devletler artık silahlı kuvvet kullanırken milletlerarası hukukun bunu meşru saymasını aramakta ya da en azından gerçekleştirdikleri fiillerin uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia etmekte (Dost & Korkmaz, 2015, s.114).

Devletler silahlı kuvvet kullanırken bunu milletlerarası hukuka dayandırmaya çalışarak kendilerini sınırlamakta oldukları gibi, BM şartının öngördüğü sistemde devletleri sınırlayan dışsal bir kuvvet de bulunmaktadır. BM Güvenlik Konseyi, BM Şartının 7.Bölümü kapsamında, milletlerarası barış ve güvenliğin korunması amacıyla, devletleri bağlayıcı kararlar alabilmektedir (S. Keskin & Özen, 2022, s.251). Bu şekilde alınmış, bağlayıcı bir kararın icra edilmesi için devletlerin ülkeleri dışına gönderecekleri silahlı kuvvetleri milletlerarası hukuk tarafından pek tabii meşru kabul edilmektedir (Denk, 2011, s.48). BM Barış Güçleri de Güvenlik Konseyinin 7.bölüm kapsamında kararlar sonucunda yabancı ülke topraklarına gönderilmektedirler ve meşru müdafaa ve özel olarak verilmiş yetkiler dışında kuvvet kullanma yetkileri bulunmamaktadır (Denk, 2011, s.52). BM şartının 7.Bölümü kapsamında alınan önlemler yalnızca üye devletlere değil, üye olmayan devletlere de uygulanabilecektir (Bozkurt, 2003, s.25). BM Güvenlik Konseyinin 7.Bölüm kapsamında bağlayıcı karar alarak gerçekleştirdiği kuvvet kullanma vakaları doktrinde ve uygulamada “insancıl müdahale” olarak

da anılmaktadır. BM Şartı ve İnsan Haklarına ilişkin antlaşmalar kapsamında, örneğin soykırım ya da işkence yasağına aykırı faaliyetler gerçekleştirmekte olan ülkelere yapılan kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehditleri insancıl müdahale ya da koruma sorumluluğu olarak da adlandırılmaktadır (Çağlayan, 2018, s.338; Gündüz, 2014, s.154; Shaw, 2014, s.838; Şentuna, 2021, s.221). Koruma sorumluluğu ilkesine egemen devlet, ülkesindeki insanların can ve mal güvenliğinden sorumludur. Eğer egemen devlet bu sorumluluğunu yerine getiremezse, koruma sorumluluğu uluslararası topluma geçer (Hancılar, 2016, s.70).

BM Şartının silahlı kuvvet kullanmayı meşru saydığı durumlardan biri, meşru müdafaa hâlidir (Aksar, 2017, s.117; İpek & Baba, 2015, s.77). Meşru müdafaa durumu Şartın 51.maddesinde düzenlenmiştir. 51.madde şu şekildedir:

“Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak müdafaa hakkına hâlel getirmez. Üyelerin bu meşru müdafaa hakkını kullanırken aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi’ne bildirilir ve Konsey’in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”

Bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için bir kaç şart mevcut olmalıdır. Bunlardan ilki meşru müdafaa hakkını kullanacak olan devlete karşı gerçekleşmekte olan bir silahlı saldırının mevcut olmasıdır. Silahlı saldırının ne olduğu sorusunun cevabı, BM Genel Kurulu’nun 14 Aralık 1974 tarih ve A/3314 sayılı “Saldırının Tanımı” kararındadır. Bu karara göre:

“a- Bir Devletin silahlı kuvvetlerinin diğer bir devleti istila etmesi veya ona hücum etmesi veya ne kadar geçici olursa olsun, böyle bir istiladan veya hücumdan ileri gelen herhangi bir askeri işgal veya kuvvet yoluyla başka bir Devletin ülkesinin veya bir bölümünün ilhaki;

b- Bir devletin silahlı kuvvetlerinin, başka bir Devletin ülkesini bombardıman etmesi veya bir Devletin diğer bir devletin ülkesine karşı herhangi bir şekilde silah kullanması;

c- Bir Devletin liman veya kıyılarının diğer bir Devletin silahlı kuvvetleri tarafından abluka altına alınması;

d- Bir Devletin silahlı kuvvetleriyle başka bir Devletin kara, deniz veya hava kuvvetlerine veya deniz veya hava filolarına saldırması;

e- Bir Devletin başka bir Devlette sonucusuyla yapılan bir anlaşmaya göre bulunan silahlı kuvvetlerinin o anlaşmada öngörülen hükümlere aykırı bir şekilde kullanılması veya bu silahlı kuvvetlerinin varlığının bu ülkede anlaşmanın sona ermesinden sonra da sürdürülmesi;

f- Ülkesini başka bir Devletin emrine veren bir Devletin, ülkesinin o Devlet tarafından üçüncü bir Devlete karşı saldırı amacıyla kullanılmasına izin vermesi;

g- Bir Devlet tarafından veya bir Devlet adına diğer bir devlete karşı yukarıda listesi verilen fiillere varan veya o ölçekte olan silahlı kuvvet fiillerini icra eden silahlı çetelerin, grupların, gayri nizami askerlerin veya paralı askerlerin gönderilmesi veya bu gibi fiillere önemli ölçüde karışılması (müdahil olunması)”

fiilleri saldırı fiili olarak tanımlanmıştır. Bu fiillerden birini gerçekleştiren zorba devlete karşı, saldırıya uğrayan devlet meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanabilecektir (Karadağ, 2016, s.176). Ayrıca Uluslararası Adalet Divanınının 1986 tarihli Nikaragua kararına göre bir saldırının silahlı saldırı kabul edilebilmesi için gerçekleşmekte olan saldırının yeterli derecede bir ağırlığa ulaşmış olması gerekmektedir (Safi, 2014, s.327).

Meşru müdafaa hakkı kapsamında kuvvet kullanma ve tedbirler almanın ikinci şartı ise söz konusu tedbirlerin Güvenlik Konseyi’ne bildirilmesi gerekliliği ve Güvenlik Konseyi’nin gerekli tedbirleri almasına kadar geçen zamanla meşru müdafaa hakkının sınırlandırılmasıdır (Kayhan, 2021, s.1967). BM üyelerinin meşru müdafaa hakkı tanınmakla birlikte bu hak, BM Güvenlik Konseyi gerekli tedbiri alıncaya kadar meşrudur (Örnek, 2013, s.46). Güvenlik Konseyi tarafından gerekli tedbir alındıktan sonra meşru müdafaa perdesinin arkasına saklanarak kuvvet kullanılmaya devam edilemez. Meşru müdafaa hakkının kullanılması için BM Güvenlik Konseyine bildirim şart olsa da önceden izin almak şart değildir (Ünal, 2005, s.316).

Saldırıya uğrayan devletin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için bir diğer şart zaman bağlantısıdır. Yani saldırıya uğrayan devlet, saldıran zorba devletin saldırısı devam ederken meşru müdafaa hakkını kullanmalıdır (Arend & Beck, 1993, s.72). Saldırı sona erdikten sonra kullanılan kuvvet, meşru müdafaa olarak değerlendirilemez. Bununla birlikte saldırıya uğrayan devlet, saldırıya hemen karşılık verecek durumda değilse, hemen karşılık vereceğini bir şekilde gösterirse ve sonra da önemli bir ara vermeden karşılık verirse bu durumda silahlı saldırıya

karşılık olarak meşru müdafaa fiili arasındaki bağ kopmamış demektir (Değdaş, 2018, s.29; Karadağ, 2016, s.179).

BM Şartının 51.maddesinde açıkça yer almamakla birlikte yine önemli bir husus da oranlılık ilkesidir. Meşru müdafaa hakkı kapsamında kullanılan kuvvet saldırıyı def etme amacı gütmeli ve bu amaçla ve saldırıyla orantılı olmalıdır (Kayhan, 2021, s.1967). Saldırıyı def etme amacını aşip zorba devlete zarar verme kastı ile gerçekleştirilen orantısız bir kuvvet kullanma bu kez zorba devletin meşru müdafaa hakkını kullanmasına imkân sağlayabilir.

Meşru müdafaa'nın bir çeşidi olarak sayılabilecek olan kolektif meşru müdafaa da yine milletlerarası hukuk tarafından meşru olarak kabul edilen bir kuvvet kullanma hâlidir. Meşru müdafaa hakkı olan bir devletle birlikte diğer devlet veya devletlerin de kuvvet kullanması hâli olarak tanımlanabilen kolektif meşru müdafaa haline örnek olarak IŞİD (ISIS, 'İslam Devleti' ya da DAESH) tarafından Irak'a karşı gerçekleştirilen saldırılara karşı Irak Hükümetinin BM Güvenlik Konseyine gönderdiği mektuplarla kolektif meşru müdafaa hakkının kullanılmasını talep etmesi verilebilir. Irak Hükümetinin davetine ABD, İngiltere, Fransa, Avustralya ve Kanada icabet etmiş (Meriç, 2021, s.27) ve BM Güvenlik Konseyine de bilgi vererek, Irak'ın kolektif meşru müdafaa hakkı çerçevesinde askeri operasyon gerçekleştirmişlerdir. (Shaw, 2018, s.836).

Milletlerarası hukukun yabancı ülkeye asker göndermeyi meşru saydığı bir diğer durum ise o ülkenin meşru yönetiminin bunu talep etmesidir. Doktrinde bu duruma davetle müdahale adı verilmektedir (Reçber, 2021, s.856). Ülkedeki meşru yönetim bir başka devletten ülkesine asker göndermesini isteyebilir. Bunun çok çeşitli sebepleri olabilir. Ülkede iç savaş, hükümet darbesi, isyan, ayaklanma gibi olaylar olduğunda meşru hükümetlerin bu yönetime başvurdukları gözlemlenmiştir (Shaw, 2018, s.840). Bu durumda davet edilen devletin silahlı kuvvet kullanmasının hukuki dayanağı davet eden devletin rızasıdır. Nitekim Irak'ın uluslararası toplumu IŞİD'e karşı müdahaleye çağırması üzerine ABD, İngiltere, Fransa, Avustralya ve Kanada'nın Irak'a müdahale etmesinin hukuki dayanağını da Irak hükümetinin daveti teşkil etmektedir (Aydın Okur, 2015, s.46).

Milletlerarası hukukun meşru saydığı bir diğer kuvvet kullanımı, misillemedir. Misilleme, "*bir devletin, kendisine karşı bir başka devletçe uluslararası hukuka aykırı olmayan ancak çıkarlarını zedeleyen eylemlerine aynı biçimde karşılık vermesidir*" (Eren, 2016, s.234). Misilleme, diğer devlete zarar verecek bir yolla gerçekleşmesine rağmen meşruiyet sınırları içinde kalmaktadır (Shaw, 2018, s.823). Basında çıkan haberlerde Misilleme olarak aktarılan,

2012 yılında Şanlıurfa'nın Akçakale ilçesine Suriye tarafından atılan bir top mermisi düşmesi üzerine Türkiye'nin aldığı önlemlerin hukuki niteliğinin aslında bir misilleme değil, fakat zararlar karşılık olduğu yönünde doktrinde bir görüş mevcuttur (Erdal, 2014, s.21).

Son olarak terörizmi destekleyen ülkelere karşı kuvvet kullanılmasının milletlerarası hukuka göre meşruiyeti tartışmalıdır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Libya desteğindeki teröristlerin Almanya'da La Bell isimli gece kulübünü bombalamış olmalarını gerekçe göstererek 1986 yılında Libya'ya karşı bir hava harekâtına girişmiştir. BM Güvenlik Konseyindeki tartışmalarda ABD, harekâtın meşru müdafaa hakkı kapsamında olduğunu savunmuştur, ancak bu sebeple birçok eleştiriye maruz kalmıştır. (Arend & Beck, 1993, s.138; Gündüz, 2014, s.153). 11 Eylül 2001 tarihinden sonra ABD ve İngiltere, Afganistan'a karşı gerçekleştirdikleri askeri müdahaleyi meşru savunma haklarına dayandırmışlardır (Arsava, 2019, s.104). Ayrıca ABD'ye karşı gerçekleştirilen silahlı saldırı her ne kadar Afganistan devletine atfedilemese de silahlı saldırının failinden bağımsız olarak meşru müdafaa hakkı doğuracağı ifade edilmiştir (Pirim, 2019, s.248). Bununla birlikte doktrinde terörizme karşı gerçekleştirilen bu şekilde bir müdahalenin meşru müdafaa hakkı kapsamında değil, 'Bush Doktrini' kapsamında gerçekleştirildiğini savunan görüşler mevcuttur (Türkay, 2021, s.356). Açıklanan bu meşruiyet hâllerinden biri mevcut ise Anayasanın 92.maddesinde; savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına karar verilebilmesi için öngörülen ön şart olan milletlerarası hukukun meşru sayması şartı gerçekleşmiş sayılacaktır.

Olumsuz Şart: Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Andlaşmaların veya Milletlerarası Nezaket Kurallarının Gerektirdiği Bir Hâl Bulunmamalı

Anayasanın 92.maddesinde savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına karar verilmesi için bazı şartlar öngörülmüştür. Ancak Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâller istisna tutulmuş ve bu durumlar için TBMM'den karar çıkmasına gerek görülmemiştir. Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâllerde Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup askerlerin yurt dışında bulunmasına veya yabancı askerlerin Türkiye'de bulunmasına TBMM'nin karar vermesine gerek olmadığı gibi bu durum, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de

bulunmasına karar verilmesi işleminin, TBMM tarafından bir parlamento kararı ile gerçekleştirilmesinin olumsuz şartıdır.

Gönderen devlet ile Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti arasında o devlet askerlerinin Türkiye’de konuşlanacağına dair milletlerarası antlaşma mevcutsa veya Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti ile Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup askerlerin konuşlanacağı yabancı ülke devleti arasında bu konuda bir milletlerarası antlaşma mevcutsa bu konuda TBMM’nin bir karar vermesine gerek yoktur.

Yine yabancı devlet başkanları veya hükümet yetkililerinin Türkiye’yi ziyaretleri esnasında yanlarında getirdikleri askerler ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın veya hükümet yetkililerinin yabancı ülkeye giderken yanlarında götürdükleri askerler hakkında da TBMM tarafından bir karar verilmesine gerek bulunmamaktadır. Çünkü bu ziyaretler sırasında gelen ve giden askerlerin gidip gelmeleri milletlerarası nezaket kurallarının gereklerinden kaynaklanmaktadır. Anayasanın 92.maddesinin 1.fıkrasına göre milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği durumlar da parlamento kararı kuralından istisna tutulmuştur.

Şekil Şartı: Parlamento Kararı

Anayasanın 92.maddesine göre savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verme yetkisi TBMM’ye aittir ve TBMM bu yetkilerini, söz konusu işlem yasama organının yürütme organı ile olan ilişkilerinden kaynaklandığı için bir parlamento kararı ile kullanır (Aslan, 2015, s.259; Gözler, 2011, s.829). TBMM’nin söz konusu yetkisinin doğrudan savaş hali ilanına değil, savaş hali ilan edilmesine izin vermeye ilişkin olduğu ve savaş hali ilan etme yetkisinin yürütme organına ait olduğu yönünde görüşler doktrinde mevcuttur (Çopur, 2006, s.52). Bununla birlikte savaş ilan etme yetkisinin TBMM tarafından kanun şeklinde bir işlemle kullanılması gerektiği yönünde görüşler doktrinde mevcuttur (Teziç, 1997, s.59). Bu görüşe katılmak mümkün değildir. Zira kişilerin hukukunu ilgilendirmeyen ve yasama organının yürütme organı ile olan ilişkilerini düzenleyen işlemler, parlamento kararı şeklinde gerçekleştirilir (Gözler, 2011, s.829). Savaş hali ilan edilmesi de doğrudan doğruya vatandaşlar için uyulması zorunlu hukuk normları yaratmayan, maddi anlamda bir şart işlem olması sebebiyle parlamento kararı şeklinde gerçekleşmelidir (Özbudun, 2017, s.239). Savaş ilan edilmesi için yürütme organına yetki

verilmesi işlemi doğrudan kişilerin hukukunu ilgilendirmediği gibi açıkça yasama organı ile yürütme organı arasındaki bir ilişkiden ibarettir. Bu sebeple kanunla değil, parlamento kararı ile gerçekleştirilmelidir (Erdoğan, 1993, s.167).

Anayasa, bazı parlamento kararlarının alınabilmesi için nitelikli çoğunluk şartı öngörmüşken savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilmesi için böyle bir nitelikli çoğunluk öngörmemiştir. Anayasanın *Toplantı ve karar yeter sayısı* başlıklı 96.maddesine göre TBMM, yapacağı seçimler dâhil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Kanunların ve parlamento kararlarının kabul edilebilmesi için geçerli olan bu genel kural savaş hâli ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilmesine ilişkin parlamento kararının kabul edilebilmesi için de geçerlidir. Ayrıca savaş ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verilmesi hakkındaki parlamento kararı yargı denetiminin kapsamı dışındadır. Zira parlamento kararları kural olarak iptal talebiyle Anayasa Mahkemesi önüne götürülemez. Ancak bu kuralın üç istisnası mevcuttur. Bu istisnalar; TBMM İçtüzüğü, yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin parlamento kararı ve milletvekili sıfatının düşürülmesine ilişkin parlamento kararlarıdır. Savaş ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verilmesi hakkındaki parlamento kararı üç istisnadan herhangi birine dahil olmadığı için yargısal denetime tabi değildir (Aslan, 2015, s.259).

İstisna Hükümü: Silahlı Kuvvet Kullanılmasına Cumhurbaşkanı Karar Vermesi

Anayasanın 92.maddesinin 2.fıkrası, 1.fıkarda öngörülen genel kurala bir istisna getirmiştir. Fıkraya göre; TBMM tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

Buna göre Cumhurbaşkanı, silahlı kuvvet kullanılmasına karar verebilmesi için gerekli şartları inceleyelim. Öncelikle yukarıda 2.1. sayılı başlıkta milletlerarası hukukun söz konusu

kuvvet kullanmayı meşru sayması şartı bahsinde açıklanan şartlar, m.92/2'de düzenlenen istisnai durum için de aynen geçerlidir. Diğer şartlar ise m.92/2'de öngörülen şartlardır. Buna göre Cumhurbaşkanı tarafından silahlı kuvvet kullanılmasına karar verilebilmesi için TBMM tatilde veya ara vermede olmalıdır. Belirtmek gerekir ki Anayasa Koyucu TBMM'nin hemen toplanamayacak durumda olmasını aramamıştır. Yani TBMM'nin yalnızca tatilde veya ara vermede olması, silahlı kuvvet kullanılmasına Cumhurbaşkanı tarafından karar verilebilmesi için yeterlidir. Cumhurbaşkanı tarafından silahlı kuvvet kullanılmasına karar verilmesini gerektirecek bir durum olması yani ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması durumu söz konusu olduğunda, TBMM henüz tatile girmiş veya ara vermiş ve milletvekillerinin tamamı Ankara'da bulunuyor olsa dahi, diğer şartlar da mevcutsa, Cumhurbaşkanının bu kararı alabilme yetkisi vardır.

92.maddenin 2.fikrasında öngörülen bir diğer şart ise ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğramasıdır. Anayasa tarafından Cumhurbaşkanına verilen silahlı kuvvet kullanılmasına ilişkin bu istisnai yetki yine Anayasa tarafından meşru müdafaa hakkının kullanımı ile sınırlanmıştır. Ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması durumunda alınacak tedbirler BM Şartının 51.maddesinde düzenlenen meşru müdafaa hakkının kapsamına giren tedbirlerdir. Yukarıda 2.1 sayılı başlıkta meşru müdafaa hakkı açıklandığı için burada tekrar açıklamaya lüzum görmüyoruz. Ayrıca yine yukarıda milletlerarası hukukun meşru saydığı hâller bahsinde açıklanan misilleme hâlini de Cumhurbaşkanının Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilmesi için milletlerarası hukuk tarafından meşru sayılan hâllerden biri olduğunu mütalaa etmekteyiz.

Cumhurbaşkanına silahlı kuvvet kullanılmasına karar verme yetkisi tanıyan bu istisnai hüküm, tanıdığı bu yetkiyi meşru müdafaa ve misilleme hâllerine hasretmiş ve gerek savaş hâli ilanını gerek Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi gerekse de yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması durumlarını dışlamıştır. TBMM'nin toplantıda olmadığı ve bu esnada ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğradığı böyle bir senaryoda Cumhurbaşkanı yalnızca Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kara, hava ve su ülkesinin savunulması için silahlı kuvvet kullanılmasına karar verebilecektir. Sınır ötesi operasyonlar ya da farklı ülkelere yapılan saldırıların bertaraf edilmesi için Güvenlik Konseyi 7.Bölüm kapsamında alınmış bir karar mevcut bile olsa, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ya da savaş hâli ilanı için her halükarda TBMM'nin toplanıp karar vermesi gerekmektedir.

TBMM tatilde veya ara vermede değilse cumhurbaşkanının böyle bir yetkisi mevzu bahis dahi olmayacaktır.

Sonuç

Türk Anayasa hukuku sisteminde savaş hâli ilanı, Türk silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verme yetkisi Anayasanın 92.maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre bu yetki kural olarak TBMM’ye aittir. TBMM’nin bu yetkisini bir parlamento kararıyla mı yoksa bir kanunla mı kullanacağı doktrinde tartışmalı olup kanımızca söz konusu yetkinin bir parlamento kararıyla kullanılması daha isabetli olacaktır. 92.maddenin 2.fikrası istisnai bir düzenleme olarak TBMM tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisini Cumhurbaşkanı vermiştir. Ancak bu istisnai yetki savaş hâli ilanına, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verme yetkilerini kapsamamaktadır. Yalnızca meşru müdafaa hakkı kapsamında alınacak tedbirler için tanınmış, istisnai bir yetkidir.

Anayasanın 92.maddesinin gerek 1.fikrasında öngörülen genel kural için, gerekse 2.fikrasında öngörülen istisna için ön şart söz konusu savaş hâli ilanı veya kuvvet kullanmanın milletlerarası hukuk tarafından meşru kabul edilmesi gerekmektedir. Savaş hâli ilanına, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına karar verilmesini, bir başka deyişle kuvvet kullanılmasını milletlerarası hukukun meşru saydığı hâllerde buna kural olarak TBMM karar verecektir. TBMM, bu işlemi bir parlamento kararı şeklinde yapacaktır. Bu parlamento kararının alınabilmesi için Anayasanın 96.maddesi uyarınca nitelikli çoğunluk gerekmemekte olup basit çoğunluk yeterlidir.

Gerek TBMM, gerek Cumhurbaşkanı Anayasanın 92.maddesinden kaynaklanan yetkilerini kullanırken ve kuvvet kullanılmasına karar verirken milletlerarası hukukun, gerçekleştirilecek kuvvet kullanmayı meşru sayması iktiza etmektedir. Bu meşruiyet BM şartının 51.maddesinde güvence altına alınan meşru müdafaa hakkından kaynaklanabileceği gibi milletlerarası hukuk tarafından meşru kabul edilen bir başka durumdan da kaynaklanıyor olabilir. Meşru müdafaa hakkı savaş ilanını ihtiva etmemekte olup, BM Güvenlik Konseyi gerekli tedbirleri alıncaya kadar, yalnızca gerçekleşmekte olan saldırının sona erdirilmesi için gerekli tedbirlerin

alınmasından ibarettir. Ayrıca gerçekleştirilecek kuvvet kullanmayı meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilebilmesi için meşru müdafaa hakkı kapsamında alınacak tedbirlerin derhal BM Güvenlik Konseyine bildirilmesi gerekmektedir.

Milletlerarası hukukun, kuvvet kullanmayı meşru saydığı tek durum meşru müdafaa hakkı değildir. Aynı zamanda bir ülkenin meşru yönetiminin bunu talep etmesi yani davetle müdahale, misilleme, terörizmi destekleyen ülkelere karşı kuvvet kullanılması ve BM Güvenlik Konseyinin BM Şartının 7.Bölümü kapsamında milletlerarası barış ve güvenliğin korunması amacıyla aldığı bağlayıcı kararlar sonucunda gerçekleştirilecek müdahaleler de milletlerarası hukuk tarafından meşru kabul edilmektedir. Milletlerarası hukukun meşru saydığı bu hallerden birinin mevcut olması durumunda TBMM tarafından savaş hâli ilan edilebileceği, Türk silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkeye gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına izin verilebilecektir. Ancak milletlerarası hukukun meşru saydığı bu durumlardan yalnızca meşru müdafaa hâli ile zorunlu misille hâlinin mevcut olması durumunda Cumhurbaşkanı tarafından Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına izin verilebilecektir.

Kaynakça

AKSAR, Y. (2017). *Teoride Ve Uygulamada Uluslararası Hukuk* (4.Baskı, C. 2). Ankara: Seçkin Yayınları.

AREND, A. C., & BECK, R. J. (1993). *International Law and the Use of Force* (1.Baskı). Londra: Routledge.

ARSAVA, F. (2019). Devlet Dışı Aktörlere Karşı Yasal Savunma Hakkı Kullanılması. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 7(13), 97-128.

ASLAN, M. Y. (2015). Türk Silahlı Kuvvetlerinin Uluslararası Askerî Müdahalelerde Görevlendirilmesinin İç Hukuktaki Dayanakları. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 247-265.

AYDIN OKUR, D. (2015). Işid’e Karşı Suriye’de Yapılan Operasyonların Meşruiyeti Bakımından “İsteksiz ya da Aciz Devlet” Teorisi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 39-65.

BALIK, G. (2015). Anayasa’da “Milletlerarası Hukukun Meşru Saydığı Haller” Sorunu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(47), 47-71.

BOZKURT, E. (2003). *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı* (1.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ÇAĞLAYAN, S. (2018). Koruma Sorumluluğunun Bir Eleştirisi: “Koruma Öncelikli Sorumluluk”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6(12), 335-360.

ÇAKIR, M. (2020). The Use of Force Against Cyber Attacks Under International Law. *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(16), 337-365.

ÇOPUR, O. (2006). *Anayasa Hukukunda Savaş Hali*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku(Anayasa Hukuku) Anabilim Dalı.

DEĞDAŞ, U. C. (2018). Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(6), 21-40.

DENK, E. (2011). *Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları* (1.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

DOST, S., & KORKMAZ, Z. (2015). Savaşa Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 111-157.

ERDAL, S. (2014). Uluslararası Hukukta Karşı Önlemler ve Akçakale’de Yaşananlar. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 3-26.

ERDOĞAN, M. (1993). *Anayasacılık Parlamentarizm Silahlı Kuvvetler* (1.Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

EREN, M. yusuf. (2016). Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yaolları. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 229-260. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.239821>

GÖZLER, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi* (1.Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

GÜNDÜZ, A. (2014). *Milletlerarası Hukuk* (7.Baskı; R. V. GÜNEL, Ed.). İstanbul: Beta.

HANCILAR, Ö. (2016). 2011 Libya Müdahalesi Ve Uluslararası Hukuk. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 65-86.

İPEK, A., & BABA, E. (2015). BM Sistemi Çerçevesinde Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı. *Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (4), 61-87.

KARADAĞ, U. (2016). Birleşmiş Milletler Antlaşması'na Göre Meşru Müdafaa Hakkı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 171-186.

KAYHAN, C. B. (2021). Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanmanın Dayanakları. *Terazi Hukuk Dergisi*, 16(182), 1961-1971.

KESKİN, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler* (1.Baskı). Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.

KESKİN, S., & ÖZEN, T. (2022). Akdeniz'de Türk Gemisine Yapılan Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. *Piri Reis Üniversitesi Deniz Hukuku Dergisi*, 1(1), 247-270.

KOLASI, K. (2017). Savaşın Değişen Niteliği ve Jus ad bellum ve Jus in bello'ya Etkisi. *İsan Hakları Yıllığı*, 35, 1-29.

MERİÇ, A. B. (2021). Devlet Olmayan Aktörlere Karşı Kuvvet Kullanılması: IŞİD İle Mücadele Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 52, 1-35.

ÖRNEK, S. (2013). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: 1991 ve 2003 Irak Harekatları* (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.

ÖZBUDUN, E. (1986). *Türk Anayasa Hukuku* (1.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

ÖZBUDUN, E. (2017). *Türk Anayasa Hukuku* (17.Basım). Ankara: Yetkin Yayınları.

PİRİM, C. Z. (2019). Devletlere Atfedilemeyen Silahlı Saldırılarına Karşı Meşru Müdafaa: Uluslararası Hukukta Sınır Ötesi Operasyonun Hukuki Zeminini. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 11(40), 245-303.

REÇBER, S. (2021). Uluslararası Hukuk Açısından Yemen'e Yönelik Davetle Müdahalenin Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(2), 843-880. <https://doi.org/10.15337/suhfd.833214>

SAFİ, S. (2014). Devletler Hukukunda Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma. *Melikşah Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 315-338.

SHAW, M. N. (2014). *International Law* (7.Baskı). Cambridge: Cambridge University Press.

SHAW, M. N. (2018). *Uluslararası Hukuk* (1.Baskı). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

ŞENTUNA, T. (2021). Libya Askeri Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu ve Koruma Sorumluluğu Kavramı Çerçevesinde Meşruiyeti. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50, 215-239.

TEZİÇ, E. (1997). *Anayasa Hukuku* (4.Baskı). İstanbul: Beta.

TÜRKAY, H. (2021). Uluslararası Hukukta Terör Eylemlerine Karşı Kuvvet Kullanımı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 9(18), 331-367.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. , Pub. L. No. 17863, § 09/11/1982, 2709 (1982).

ÜNAL, Ş. (2005). *Uluslararası Hukuk* (1.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.